

Mohácsi Endre

DÓCZY ANDRÁS TEVÉKENYSÉGE FELSŐ-MAGYARORSZÁGI KAPITÁNYSÁGÁNAK KEZDETÉIG¹

Egy jó történeti tanulmány arról ismerhető meg, hogy az abban lejegyzett tények mindig alá vannak támasztva megfelelő forrással. A történésznek nem szabad megelégedni a szájhagyománnyal, a mendemondákkal, mert a hiteles történetírás alappillére a feltárt és jól alkalmazott források használata. Ha kevés információval rendelkezünk egy esemény vagy egy személy kapcsán, és azokat jobban meg szeretnénk vizsgálni, a legjobb, amit tehetünk, hogy megpróbálunk leásni az alapig: vagyis megkerülhetetlen a levéltári kutatás.

A krónikák és a korabeli történeti jellegű munkák mellett az egyik legfontosabb forrásbázist a levelezések jelentik. Levéltáraink „hál’ Istennek” nem szűkölködnek a családi, magán és hivatali korrespondenciákban. A 16. század második felétől a latin mellett egyre „divatosabbá” vált a levelek magyar nyelven való írása. A postai szolgálat viszonylagos javulásával és az íráshoz szükséges anyagok elérhetőbbé válása miatt a levélírás és levélváltás egyszerűsödött mind a magán, mind a hivatalos levelezésekben egyaránt.

A levelek vizsgálata során közelebb kerülhetünk az adott személyhez, jobban megismerhetjük személyiségét. Emellett számtalan új információhoz juthatunk hozzá a levelek szisztematikus feldolgozásával. Dolgozatomban levelein keresztül szeretném bemutatni annak a Nagylúcei Dóczy Andrásnak² a tevékenységét, karrierjének fejlődését, aki jelentős szerepet töltött be Szatmár és a környező vármegyék történetében 1607-től egészen 1619-es haláláig.

Források

Dóczy András személye először a szatmári vár történetének kutatásának kapcsán került a látókörömbe. Szakirodalmat csekély számban találtam vele kapcsolatban, és azok sem voltak egyöntetűek. Ezután kezdtem meg a levéltári források feltérképezését. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára fondjegyzékében rá is bukkantam a Nagylúcei Dóczy család leveleire, amelyek a Magyar Kamara Archívumában az E 173-as jelzetű fondban találhatóak. A több mint háromszáz levél nyelvezete nyolcvan

¹ A téma lezárását jelentő utolsó időszak levéltári forrásainak feltárása folyamatban van, így annak bemutatása más tanulmányban kaphat helyet.

² Dóczy András, nagylúcei (? –1619)

százalékban magyar. Az uralkodó és a magas beosztású hivatalnokok által írt levelek német vagy latin nyelvűek. A levelek kilencven százalékban hivatali témában íródtak, a maradék tíz százalék családi vonatkozású. A legkönnyebben a hivatali levelek olvashatóak, ezek nagy többségét ekkoriban latin nyelven írták, pontosan betartva a formai követelményeket. A magyar nyelvű levelek is könnyen olvashatónak és értelmezhetőnek tűnhetnek, és a tartalom megértéséhez kell történelmi ismeret, a formai nehézségek leküzdéséhez pedig gyakorlat. A német nyelvű levelek olvasása és értelmezése jelentheti a legnagyobb akadályt. A leveleket sokszor írásjelek nélkül, önkényes rövidítéseket használva írták nap mint nap.³

Az E 176-os fond anyagán kívül szintén a Magyar Kamara Archívumában található E 196-os fond tartalmazza Dóczy 1607 és 1616 között Thurzó Györgyhez írt leveleit, a Forgách Zsigmondhoz intézett leveleit pedig az előbb felső-magyarországi kapitányhoz, majd nádorhoz íródott levelekben találjuk a többi levelezőpartner levelei között. Mivel Dóczy András a korszak meghatározó személyiségei közé tartozott az általam vizsgált korszakban, a nádorral és a felső-magyarországi főkapitánnyal, illetve a környező várkapitányokkal rendszeres kapcsolatban állt, az információcsere eszköze pedig a levelezés volt. Ennek reményében kezdtem módszeresen átnézni a hozzájuk közvetlenül és közvetve kapcsolódó fondok anyagait. Emellett természetesen a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei és Hajdú-Bihar Megyei intézményeiben is kutatásokat folytattam. Dóczy András családját és birtokait tekintve a téma feldolgozásához elengedhetetlen a ma már határainkon túli levéltárak anyagainak vizsgálata is. Így jártam a Pozsonyban található Állami Levéltárban, a Kassán található Városi Levéltárban és az Eperjesen lévő Állami Levéltárban is. A Biccson található, Dóczyhoz kapcsolható iratokat digitális változatban kaptam meg Pálffy Gézától.

A feldolgozott források alapján Dóczy András tevékenységének három korszaka körvonalazható. Az első a politikai felemelkedésének és aktivitásának időszaka, amely 1607 és 1610 közé tehető. Ekkor kezdte meg királyi biztосként munkáját a későbbi nádorok, Thurzó György⁴ és Forgách Zsigmond⁵ mellett. Ebben az időszakban erősödik meg a Habsburg uralkodók melletti elköteleződése és indul meg a politikai-katonai ranglétrán. A második korszak 1610 és 1616 közé esik. Ez a szatmári főkapitányságának első szakasza, amelyben közelebb kerül Magyarország és Erdély kapcsolatának problémáihoz. 1616-ban meghalt Thurzó György nádor és ez az ese-

³ Volt olyan szerencsém, hogy a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárában dolgozó Henszel Ágota főlevéltáros segítségét kérhettem több esetben is, amikor a levelek olvasásánál elakadtam.

⁴ Thurzó György, bethlenfalvi (1567–1616) Árva vármegye örökös főispánja, 1609 decemberétől haláláig nádor

⁵ Forgách Zsigmond, gácsi (1565–1621) 1611-től felső-magyarországi főkapitány, majd 1618-tól nádor

mény a korabeli magyar politikát teljes egészében befolyásolta. A harmadik szakaszba az 1617 és 1618 között a szatmári vagy tiszántúli főkapitányságának második szakasza sorolható. Mivel Forgách Zsigmond is pályázott a nádorságra, a felső-magyarországi főkapitányi székben egy mellette elkötelezett, megbízható személyt szeretett volna maga után hagyni, ezért esett a választása Dóczy Andrásra.

Dóczy András politikai felemelkedése (1607–1610)

1606 decemberében Bocskai István halála után lehetőség nyílt a fejedelemnek átadott ún. tiszai vármegyék várainak gyors visszaszerzésére.⁶ Erre a feladatra az uralkodó Thurzó Györgyöt és Forgách Zsigmondot szemelte ki. Nemsokára azonban Dóczy András is utasítást kapott a királyi biztosokhoz való csatlakozásra Kassán. Ez a feladat kiváló lehetőség volt Dóczynak hűségének és elkötelezettségének bizonyítására. A Dóczy család Habsburg-ház iránti elkötelezettsége már korábban, András édesapja, Gábor és annak felmenői idején kezdődött. András már valószínűleg a bécsi udvarban nevelkedett. 1603-tól étekgógó mester, 1604-től Bars vármegye főispánja, 1606-tól tagja lett a Magyar Tanácsnak. Az 1607-es megbízatását büszkén kezdte meg és fáradságot nem ismerve próbálta azt végrehajtani. Helytállt a várak visszaszerzésénél. Küldetését a 1607–1608. évi második hajdú felkelés eseményei félbeszakították. Visszatért Kassára, ugyanis Tokaj és Kálló várainak visszaszerzése után Bocskai Miklós⁷ szatmári kapitány megtagadta Szatmár átadását. Bocskai Miklós attól tartott, hogy a királyi biztosok a Bocskai fejedelemnek átadott várak visszavétele után megpróbálkoztak volna Erdély esetleges elfoglalásával. Sokan vélekedtek úgy, hogy a fejedelemségnek vissza kellene térnie Magyarországhoz, mert ezzel kevesebb széthúzás sújtaná a nemzetet. Ennek adott hangot 1607. március 19-én Pogrányi János⁸ korponai várkapitány is Thurzó Györgynek írott levelében: „...kívánnánk az Úr Istentől hogy immár az magyar [...] kezét: lenne meg valaha az csendesség és egyesség, ne romlana meg ennél is inkább, ne hizlalnánk az pogányok torkát és gyomrát. Bocskay Miklós uramnak is jó volna ha az Constituo[...]hoz tartaná magát és Zakmárt ö felségének resignálná.”⁹

A bécsi udvar kísérlete a várak visszaszerzésére egy ugyan még képlékeny, de már kialakulóban lévő egyezségek sorát rúgta volna fel. Kálló várát például Bocskai István fejedelem a hajdúknak adta,¹⁰ de ezt a megegyezést a királyi Magyarországon nem

⁶ Erre már Bocskai halála előtt kidolgozott terv volt.

⁷ Bocskai Miklós, bocskói és kismarjai (1567–1621) szatmári várkapitány, később Bethlen Gábor tanácsosa.

⁸ Pogrányi Demeter, nemeskürti (?–?) 1607 és 1610 között volt Korpona várkapitánya

⁹ MNL OL, E 196. Archivum familiae Thurzó, 1495–1703. Acta publica (a továbbiakban E 196.) Fasc. 35. No. 3.

¹⁰ Benda Kálmán: Kálló vára 1607–1608-ban. In: A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve, 15–17. Szerk. Németh Péter. Nyíregyháza, 1982. 76.

tartották számon. Emellett a Bocskai mellett álló katonáskodó hajdúk tömeges leszállítása is csak a királyi Magyarország tervei között szerepelt, a hajdúk ezt (is) máshogy gondolták. A második hajdú felkelés eseményeit Dóczy András Kassáról szemlélhette. Munkájára ezek után is számítottak. 1608-augusztusában az uralkodó bizalma jeléül új tisztséget adományozott Dóczynak. Ő lett a Partium Regni Hungariae Superiorum Generalis, azaz a partiumi részek főkapitánya. A címszerzés bizonyítéka a vizsgált források közül az a levél, melyet Abaffy Miklós írt Dóczynak 1609. augusztus 19-én. Közvetlen feljebbvalójának jelentésében az erdélyiek szokatlan hadi készülődéséről számolt be Váradon és környékén és kérte a főkapitányt, hogy tudósítsa őt, ha valami fontos dolog történne. A tokaji kapitány levele szerint Dóczy ekkor már befolyásos, széles kapcsolati hálóval rendelkező, ismert politikai személyiség volt a térségben: „Váradrul is volt itt Egri István szolgálja, azt beszéli, hogy Rhédey Ferenc igen csináltatja és újítja az ágyúk kerekét, poroknak való ton[n]ákat¹¹ is látja, hogy készítik. Sőt, azt is mondta Egri István szolgálja, hogy rövid nap Tiszáig eljönnek. Tudom Kegyelmes uram Nagyságodnak jó Correspondentiája vagyok az Erdélyi fejedelemmel, és az ő indulása ne talán nincsen király urunk ö Fölsége ellen, mindazáltal nem ártana, ha valami élése volna ö Fölségének ez végházba.”¹² A címet Dóczy András igazából Forgách Zsigmondtól örökölte, aki innen feljebb lépve lett „Regni Hungariae superiorum Generalis” azaz Felső-Magyarország főkapitánya Kassán.¹³

Dóczy Andrást családi háttere már arra az útra predestinálta, amelyet később politikai karrierje elején tanúsított lojalitása megbecsüléséül kijelöltek számára. Az ezekben az években szerzett tapasztalatai és kialakult kapcsolatai alakították politikai gondolkodásmódját. Így például a Bocskai István mozgalma¹⁴ és a második hajdú felkelés eseményei meghatározták a hajdúság problémájához való viszonyát. Az 1607-es királyi biztosi megbízatása alatt tapasztalt ellenállás és széthúzás tovább erősítette benne azt a gondolatot, hogy az erdélyi különállás permanens, annak megszüntetése fontos cél.

Thurzó György és Forgách Zsigmond árnyékában (1610–1616)

Már 1608-tól II. Mátyás trónra lépésétől érezni lehetett a változás szelét a politikában. Az 1610. év Thurzó György és Dóczy András életében is fordulatot hozott. Thurzó György nádor lett, Dóczy pedig a II. Mátyás 1610. március 15-én kelt kinevezése szerint¹⁵ szatmári (vagy tiszántúli) főkapitányi széket foglalhatta el. Mivel Szatmár vára

¹¹ tonna: kisméretű hordó

¹² MNL OL, E 196. Fasc. 35. No. 3.

¹³ Fejér György: Jurium ac libertatum religionis et ecclesiae catholicae in regno Hungariae partibusque adnexis codicillus diplomaticus. Buda, 1847. 126.

¹⁴ Revistye várának átadásánál 1605-ben a Bocskai elé taszigált Dóczy rossz emlékeket őrzött meg a hajdúkról.

¹⁵ MNL OL, E 173. Archivum familiae Dóczy, 1550–1692. (a továbbiakban E 173.) 16.

volt a térségben a legfontosabb erődítmény a királyi Magyarország és Erdély között, II. Mátyás megbízása Dóczynek nagy feladat volt. A korábbi időszakokban is kiemelten fontos volt a szatmári vár hovatartozása egy-egy háború idején, nem volt ez most sem másképp. A szatmári kapitánynak mindig naprakésznek kellett lennie a kisebb-nagyobb csapatmozgásokról a határ mentén, de fontos volt ismerni a határon túli várak, városok politikai hangulatát is. Dóczy András mindent megtett a jól tájékozottság érdekében. Megbízható embereket küldött ki kémkedni, információt szerezni, hogy merre jár és mit csinál a fejedelem és, hogy milyen az általános közhangulat. Ezen kívül levelezett több erdélyi, szintén határon álló vár kapitányaival. (Csomaközy András váradi vicekapitánnyal,¹⁶ Szilágyi János kővári kapitánnyal¹⁷ és Jósa Deák huszti kapitánnyal.) Dóczy András kinevezésekor 1610 márciusában viszonylagos békekesség honolt, de a bonyodalmakra nem kellett sokáig várni.

A hajdúkkal és az erdélyi fejedelemmel kialakult konfliktusok hatására megnőtt a szatmári főkapitány politikai szerepe. Ezt az ebben az időszakban keletkezett levelek számából és „minőségéből” is láthatjuk. Nyilvánvalóan kiszélesedett Dóczy András kapcsolati hálója, sokkal többet levelezett ezekben az években a szatmári főkapitányság alá tartozó várak kapitányaival, illetve vicekapitányaival és nagy arányban nőtt az uralkodótól, II. Mátyástól érkezett levelek száma is. A legtöbb levelet közvetlen felettesével, a felső-magyarországi főkapitánnyal, Forgách Zsigmonddal és a nádorral, Thurzó Györggyel váltotta. Kinevezése első évében már próbára kell tenni tudását, ugyanis 1610 decemberében Báthori Gábor zsoldos hadseregével elfoglalta Havasalföldet és annak következményeire katonailag fel kellett készülni. Az erdélyi fejedelem hadjárata több problémát is fölvetett. A Habsburg politika érdekérvényesítésének a gyengülése a régióban olyannyira felbőszítette II. Mátyást, hogy engedélyt adott egy Erdély és Báthori elleni büntetőhadjáratra, arra számítva, hogy a fejedelem teljesen elvesztette a török támogatását, az erdélyi rendek csapatai mellé állhatnak. Ezzel elvetette egy esetleges Erdély visszahódítása gondolatának magvát, amelyre Forgách Zsigmond és Dóczy András rögtön „ráharaptak”. A török Porta felszólította Báthorit, hogy térjen vissza Erdélybe, a moldvai fejedelmet lengyel seregek erősítették meg, megakadályozva ezzel Báthori Gábort további hódítási terveiben. A havasalföldi hadjáratban részt vett hajdúk nagy része hazatért, nem kívántak továbbra is részt venni a fejedelem kétes kimenetelű hadjárataiban, de itthon csak fosztogatással tudták fenntartani magukat.

Dóczy András a leveleiben részletesen beszámolt a számára annyira ellenszenves hajdúk dúlásairól és erőszakoskodásairól, ezzel is erősítve a zsoldos hajdúk katonáskodásban való tartásának szükségtelenségét. Az uralkodó által eldöntött büntetőhadjáratban pedig éppen kapóra jöttek az unatkozó hajdúk csapatai, mert ismét munkát

¹⁶ Uo. 221.

¹⁷ Uo. 306.

kaphattak. A hadmozdulat előkészítésében és lebonyolításában Forgách Zsigmond és Dóczy András főszerepet kapott. A siker záloga legfőképpen a hajdúk kezében volt. Az erdélyi hadjáratra a vármegyei katonaság mellé Nagy András¹⁸ hajdúvezér és az általa toborzott zsoldos (hajdú) sereg is csatlakozott. A török Porta nem akarta erdélyi befolyását elveszíteni, ezért ebben a háborúban még Báthori mellé állt, Nagy András hajdúserege még a hadjárat elején elpártolt Forgách és Dóczy hada mellől, ráadásul az erdélyiek sem álltak a királyi Magyarországot képviselő „felmentő sereg” mellé. A vereség ellenére Dóczy András továbbra is élvezte II. Mátyás bizalmát. A Dóczy családi fondban tíz, az uralkodótól kapott levél maradt fenn, melyekben a külpolitikai eseményekről és az udvar álláspontjáról tudósította Dóczyt, és ezzel kapcsolatban utasításokat is küldött a főkapitánynak. Emellett persze élénk levelezésben állt továbbra is Thurzó Györggyel és Forgách Zsigmonddal is.

1613-ban ismét fordulóponthoz ért az erdélyi helyzet, ami nagyban befolyásolta a Habsburgok és a török Porta politikáját. Báthori Gábor helyzete Erdélyben válságossá vált, amikor a hozzá legközelebb álló személy, Bethlen Gábor ellenlábasa lett. Az erdélyi fejedelem politikáját sokan bírálták és ellene is fordultak, akikkel idejében leszámolt Báthori. 1613 közepére a török Porta úgy döntött, hogy helyette inkább Bethlen Gábort látna szívesen Erdély élén. Bethlen Gábornak jó török kapcsolatai voltak és bíztak benne, hogy politikájával inkább a Porta felé fog húzni a Habsburgokkal szemben. Báthori Gábor még bízott benne, hogy a baj elhárítható. Azt már látta, hogy a török Porta támogatását többé nem élvezheti, ezért rögtön segítségért fordult II. Mátyáshoz. Több levelével is felkereste Dóczy Andrást 1613 júliusában, abban a reményben, hogy katonai vagy pénzbeli segílyt kaphat fejedelmi székének megtartásához.

A július 3-án Vízaknáról keltezett levelében még nyugodt hangnemben írta Dóczynak, hogy: *„Istennek hála semmi gonosz hírünk nincsenek, úgy vagyon, hogy Bethlen Gábor mellé gyűlt volt egy néhány Török, de azok is el oszlottanak. Az Portára bocsátott fő követünk is csak mostanság érkezék levele, kiben azt írja, hogy minden kívánságinkra jó válaszok vagyon. Az mint értjük Bethlen Gábor vagy az Patyolatot teszi fel, vagy az Tenger vizét issza meg, de egyiknek meg kell lenni. Ez után is ha mi híreink lesznek, örömet kedveskedünk keg[yelme]dnek írásunkkal.”*¹⁹ A bécsi udvar egyfelől fontosnak tartotta volna, ha a katolikus főúr a trónján marad, de az elmúlt évek tapasztalatai vele kapcsolatban annyira negatívak voltak, hogy a segítség megadását késleltették, pedig a királyi Magyarország és Erdély közötti konföderációban biztosították egymást a törökkel való háború esetén nyújtandó segítségről. Báthori Gábor kiábrándultan írta a szatmári főkapitánynak: *„Ecsedi Capitánnak ira egy levelet, keg[yelme]d neki írt levelét is ide küldte, melyből értjük, hogy keg[yelme]d nemhogy*

¹⁸ Nagy András, miskolczi (? – 1612)

¹⁹ MNL OL, E 173. 66.

az *confoederatio* szerint segítségünkre volna kész, de még pénzünkért sem akar hadat fogadnunk az eö felsége birodalmában. Holott eö felsége mind Palatinus Uramnak, Generalis Uramnak és talán *keg[yelme]t[ek]*nek is parancsolt felöle még ennek előtte, mostan is az szerint ajánlja eö felsége *kegyelmességét*. Ez az *keg[yelme]d* jó akaratjához és az szomszédsághoz nem illenék, nem ilyen reménységünk volt *keg[yelme]d*ben, mind azáltal ha *keg[yelme]d* meg nem engedi is, az kinek az fizetésre vagyon szüksége, tudom előre, ha *keg[yelme]d* csak ezt sem engedi meg, hát hogy segítségemre személye szerint még az *confoederatio* szerint ha kívántatnék. Ha eö felsége számára kívántatnék valami had, nemhogy mi azt meg nem engednénk, de magunk személyünk szerint is készek volnánk az eö felsége ellensége ellen segítségre menni.”²⁰

Báthori erejének megingásával újra felértékelődött a határmenti védelem. Több szempontból is fontos volt a szatmári főkapitányságot megerősíteni. Először is nem lehetett tudni, hogy Báthori Gábor letétele után ki fog a trónjára ülni. Másodsor kérdéses volt, hogy a hatalomátvétel mennyi időt vehet majd igénybe. Egy esetleg hosszsan tartó *interregnum* mindenképpen pozitívan befolyásolta volna a Habsburg-politikát, mert ezt jó lehetőségnek tartotta II. Mátyás Erdély visszacsatolására, de némi területszerzésre mindenképp. 1613 augusztusában adta tudtára Dóczy Andrásnak Thurzó György nádor, hogy Báthorinak meg kell adni a katonai segítséget. A feladatot végül Abaffy Miklós, tokaji várkapitány kapta, hogy vármegyei *insurgensekkel* és ezek mellé fogadott *zsoldos seregével* induljon meg Erdélybe Báthori megsegítésére. Az utasítás annyira későn jött, hogy mai szemmel nézve más motivációt gondolhatunk a parancs hátterében. Az időzítés tökéletesen bevált, a közben vereséget szenvedett Báthori birodalmába sikeresen küldtek be egy sereget a királyi Magyarország erejének prezentálására. Abaffy Miklós nem véletlenül választotta Váradot a „segítségadás” helyszínéül, annak ellenére sem, hogy szeptember elején éppen Váradról írta Rhédey Ferenc váradi kapitány Dóczy Andrásnak: „Értem az *keg[yel]med* írását minden részében, az holott írja *keg[yel]med*, hogy *sincere*²¹ írjak, az Törökök állapota felől. Ezelőtt is *voltaképpen megírtam keg[yelmed]nek az Törököknek Erdélyre való jövetelit, annyi- val inkább elhittem, hogy eö Feöl[sé]ge értésére adta. Azért mostan sem írhatok keg[yelmed]nek egyebet, az mely Török havas alföldében volt által jött az havason. Az Szkender Bassa elöl járójával, az Vas kapun igen meg harcoltanak az eö Feöl[sé]ge táborában levő vitézekkel. Az Gyulai Törökökben is feő embereket fogdostanak, Heder Agát is elevenen fogták. Az Lippay, Jenei vitézek is az Török táborának hátulján kapdosnak, mostan is bizonyos csaták vadnak Szeged fele. Immár *Keg[yel]med* jól értheti az híreket. Azért szinte mostan kívántatnék magyar országból az segítséget Erdélyben.”²²*

²⁰ Uo. 70.

²¹ *sincere*: őszintén (lat.)

²² MNL OL, E 173. 74.

Tudvalevő, hogy Erdély „kapuját”, Váradot, stratégiaiag nagyon fontos volt, hogy megszerezzék, mert megfelelő haderővel onnan könnyen meghódítható lett volna az egész Erdélyi Fejedelemség. Abaffy Miklós ugyan bevonult Váradra, de ekkorra már sok minden megváltozott. A legfontosabb azonban Báthori Gábor halála volt, akit váradi tartózkodása alatt hajdúi meggyilkoltak. Az új felállásban a tokaji kapitány óriási baklövést követett el: kivonult Váradról. A hibát Dóczy is kelletlenül ismerte el a nádorhoz írt levelében: *„Várad állapotja is mint legyen meg írtam Nagodnak. Nem árt vala Abaffy Uramnak még tovább mulatni Váradon, de hogy eö keglme el ment az immár meg történt.”*²³ Miután Báthori Gábort október végén Váradon a hajdúk meggyilkolták, új helyzet állt elő a politikában. A bécsi udvar a maga szemszögéből szeretett volna „rendet tenni” Erdélyben. A fő irányvonal az volt, hogy óvatosan benyomulva a fejedelemségbe ott minél nagyobb területet és minél több erősséget maga számára átpártoltatni avagy hódoltatni. Ehhez meg kellett erősíteni a kapitányság várait. II. Mátyás utasítására már jóval korábban, 1613 májusában megkezdtek a várak megerősítését és az azokban lévő véderő felfejlesztését. Forgách Zsigmond május másodikán írta Dóczynak: *„Azt írtam volt kegl[yelme]dnek, az mi az eö fel[sé]ge mezei hadait illeti, hogy Kállóhoz kell szállítani az eö fel[sé]ge parancsolattja szerint. Immár ott az Nagy Lukács²⁴ hadai vannak és Szabolcs vármegyére elég az, hanem ott az ér mellett is kell az hadakban el osztani benne.”*²⁵ A lehetőség adott volt, ugyanis korábbi puhatolozások alkalmával sikerült kideríteni, hogy jó néhány várkapitány szívesebben tartozna a Habsburg fennhatóság alá. Ilyen volt például Huszt, Kővár, Nagybánya, Tasnád, de még Ecsed is. Az erősségek megszerzésére a szatmári kapitány szabad kezet kapott, amit Forgách Zsigmond 1613 novemberében írt leveléből is láthatunk: *„Az k[egyelme]d levelét meghozák énnekem, kiből megérttettem, hogy Nagybánya ide akarna fejet hajtani és az minemű választ tettek Bethlen Gábornak. Igen jó Ratiókkal írtak, mert az ugyanúgy vagon és nem kell engedni. Az mi az Huszt dolgát illeti, Váradot és az Erdélyen kívül való vármegyéket azt parancsolja herceg urunk, hogy ha occupaljuk occupaljuk, occupalni nem volna nehéz, csak pénzt küldene eö feölsége, hogy [...] hadunk lehetne, hogy az hova kellenék, mindjárt népet küldhetnénk bele.”*²⁶ Dóczynak Szatmáron 2000 katona állt rendelkezésére a várak hódoltatására. A főkapitánynak sikerült is egy rövid ideig Huszt, Nagybánya, Kővár és Tasnád átpártoltatása, azonban az 1615-ben létrejött nagyszombati egyezmény ratifikálásával a várak korábbi állapot szerinti fennhatóság alá tértek vissza.

²³ MNL OL, E 196. Fasc. 59. No. 18.

²⁴ Nagy Lukács (? – ?) hajdúkapitány

²⁵ MNL OL, E 173. 60.

²⁶ Uo. 85.

Út Kassára (1617–1618)

Dóczy András a kudarcok ellenére továbbra is feltétlen bizalmat élvezett a bécsi udvarnál. A kialakult helyzet nagy hasonlóságot mutatott a Báthori Gábor fejedelemsége alatti időszakkal, és nyilvánvalóan továbbra is fontos volt a határvonalon való békesség fenntartása. 1616 decemberében Thurzó György meghalt, és ezzel új helyzet állt elő a magyar politikában. Hosszú huzavona után 1617-ben II. Mátyás és Bethlen Gábor kellenül bár, de megerősítette az 1615-ben kötött nagyszombati béke pontjait. A nádori székbe Forgách Zsigmond került 1618 májusában, ezzel egyidőben pedig Dóczy András foglalhatta el Forgách helyét Kassán.

1618-ban kezdetét vette a harmincéves háború. Erdély és a királyi Magyarország ellenkező táborban csatlakozott a világméretű konfliktushoz. Bethlen Gábor 1619-ben elfoglalta Felső-Magyarországot. Kassa elfoglalása után Dóczy Andrást fogságba vetette és revansot vett régi ellenlábásán. Dóczy András a fogarasi várban raboskodott egészen haláláig.

MELLÉKLET

1. sz. táblázat
Dóczy András levelezőpartnerei²⁷

Ssz.	Levélíró neve	Levélíró tisztsége	Levelek száma
1.	Forgách Zsigmond, gácsi	1604-ben főpohárnokmester, 1606-ban országbíró, 1611-ben Felső-Magyarország főkapitánya, Sáros, Nógrád és Szabolcs vármegye főispánja lett. 1618-ban Magyarország nádora volt egészen 1621-es haláláig.	81
2.	II. Mátyás, Habsburg	1608 és 1619 között magyar király	39
3.	Thurzó György, bethlenfalvi	1609 és 1616 között a Magyar Királyság nádora	30
4.	Lónyay András, nagylónyai	1609 és 1619 között kállói kapitány	12
5.	Hans von Molart	császári tábornok, a haditanács elnöke	10
6.	Ormánközy Gergely	Bethlen Gábor titkára	8
7.	Daróczy Ferenc, deregnyői	Bereg vármegye főispánja, szepesi kamarai prefektus	8
8.	II. Ferdinánd, Habsburg	1619 és 1637 között magyar király	7
9.	Bethlen Gábor	1613 és 1629 között erdélyi fejedelem	5
10.	Perneszi Gábor, osztópáni	szatmári vicekapitány, kővári majd ecsedi kapitány	5
11.	Báthory Gábor, somlyai	1608 és 1613 között erdélyi fejedelem	5
12.	Kendi István	erdélyi kancellár, erdélyi trónkövetelő	5
13.	Hoffmann György	szepesi kamarai prefektus	4
14.	Simonyi Gábor		4
15.	Maklári Péter	1619-ben Bars vármegye követe	4
16.	III. Zsigmond	1587 és 1632 között lengyel király	4
17.	Wesselényi Anna Csáky Istvánné		3
18.	Forgách Ferenc	esztergomi kardinális	3

²⁷ A táblázatban az MNL OL, E 173. fondban található leveleket összesítettem. A levelek közül még huszonöt feldolgozás alatt áll, így azok adatai itt nem szerepelnek.

Ssz.	Levélíró neve	Levélíró tisztsége	Levelek száma
19.	Melith Zsuzsanna, briberi		3
20.	Balassi Anna, Gyarmathy	Balassi Bálint húga	2
21.	Abaffy Miklós	tokaji kapitány	2
22.	Fischer György	provizor	2
23.	Péchy Simon	erdélyi kancellár	2
24.	Gyulai István	kassai főporkoláb	2
25.	Prépostváry Zsigmond	krasznai főispán	1
26.	Drugeth György, homonnai	Zempléni főispán, erdélyi trónkövetelő	1
27.	Gyulaffy Miklós, Rátóthy	szatmári alispán	1
28.	Sarmasághy Zsigmond	tordai főispán	1
29.	Szilágyi János	kővári kapitány	1
30.	Thurzó Mária		1
31.	Daróczy Zsófia		1
32.	Petri János		1
33.	Fekete János	kállói vicekapitány	1
34.	Horváth János		1
35.	Ormándy János	kecskeméti esküdt főbíró	1
36.	Rákóczi György	1630 és 1648 között erdélyi fejedelem	1
37.	Perényi Gábor	Abauj vármegye örökös és Ugocsa vármegye főispánja	1
38.	Korláth István	szendrői várkapitány	1
39.	Pacoth Judit	Dóczy András második felesége, házasságkötésük 1614. április 13-án volt	1
40.	Thököly István	a tábla ülnöke	1
41.	Halil pasa	1616 és 1619 között nagyvezér	1
42.	Kákony István, vitkai	erdélyi fejedelmi tanácsos	1
43.	Horváth Gáspár, véglai	1619 és 1624 között a Magyar Királyi Kamara elnöke	1

<i>Ssz.</i>	<i>Levéltíró neve</i>	<i>Levéltíró tisztsége</i>	<i>Levelek száma</i>
44.	Felicianus Herberstein báró, ifj.	Stájerországból származó erdélyi birtokos, bányatulajdonos	1
45.	Szikszai Mihály	a Rákóczi család prágai megbízottja	1
46.	Szócs György	böszörményi kapitány	1
47.	Eszenyi Csapy Zsófia Réthey Péterné		1
48.	Nábrády János, Nábrádi		1
49.	Kapy András	1575-ben kállói kapitány, Bethlen Gábor bizalmasa, Kolozs vármegye főispánja	1
50.	Szombathelyi Márton		1
51.	Czobor Mihály, czoborszentmihályi	költő, katona, főnemes	1